

Academia Română Filiala Cluj-Napoca: istoric și rezultate științifice

(Romanian Academy Cluj-Napoca Branch: History and scientific results)

EMIL BURZO

Președintele Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române

A scientific conference has been organized this year in connection with the 95th anniversary of research institutes and 65th anniversary of Romanian Academy, Cluj-Napoca Branch. A short review of the main scientific results has been presented at the opening ceremony. High scientific level of the researches performed in fields as linguistics, literature, folklore, history, archeology, art history, social sciences, mathematics, astronomy, geography and speleology is emphasized.

Keywords: Romania Academy, Scientific results, Research

Zilele academice clujene se împletesc, în acest an, cu aniversări importante, care au marcat profund viața științifică și culturală a Transilvaniei și, în particular, a urbei noastre, și anume 95 de ani la crearea primelor institute de cercetare pe aceste meleaguri, precum și 65 de ani de la înființarea filialei din Cluj a Academiei Române. După înfăptuirea Marii Uniri a românilor, din 1918, strâns împletite cu învățământul superior clujean în limba română, se pun bazele unor institute de cercetare care aveau să marcheze profund evoluția cunoașterii, contribuind, din plin, la ceea ce noi numim astăzi o societate bazată pe cunoaștere.

Secolul al XX-lea a impus în spiritualitatea europeană conștiința unei culturi planetare însumate civilizației tehnico-științifice, bazată pe prosperitatea științelor societății și călăuzită de avântul cutezanței umane. Cultura reprezintă suportul pe care sunt concepute și dezvoltate științele viitorului. Cultura este, deci, un element fundamental al cunoașterii. Dintre elementele care constituie cultura, în sens general al conceptului, știința prin natura și logica sa internă, prin statutul său, are o poziție distinctă care își atribuie calitatea de universalitate.

În acest context, institutele de cercetare nou înființate odată cu Marea Unire, alături de învățământul superior clujean, au contribuit, din plin, pe parcursul anilor, la afirmarea științei și culturii naționale, într-un context european și universal, pe care l-au îmbogățit cu noi idei, fapte, teorii sau modele, precum și dezvoltări tehnologice. De-a lungul anilor, personalități de seamă, de pe aceste

meleaguri, au făcut din muncă o adevărată religie, și-au dedicat viața pe altarul științei și culturii, au arătat că noi existăm ca ființe umane pentru ceea ce lăsam după noi, atât prin fapte, cât și prin idei ca măsuri ale valorii.

La acest moment aniversar, vom trece succint în revistă istoricul instituțiilor academice clujene, a căror activitate s-a împletit strâns, mai ales la început, cu aceea de educație în Universitatea „Daciei Superioare”, apoi Regele Ferdinand I, „Victor Babeș” sau „Babeș-Bolyai”. Este dificil de realizat o asemenea prezentare, date fiind multiplele rezultate obținute în domeniul științei și culturii de către înaintașii noștri. Ca atare, ne vom limita la prezentarea unor evoluții istorice ale acestor institute, precum și la principalele realizări științifice. Nu ne vom opri decât sporadic la cel al personalităților de seamă, care au marcat viața culturală și științifică, în acest colț de țară, dat fiind spațiul tipografic limitat de care dispunem. Desigur, acestea vor fi evocate în cadrul sesiunilor de comunicări, integral conectate cu momentele aniversare.

Sub denumirea *Muzeul Limbii Române* s-a înființat prezentul *Institut de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”*, pe lângă Facultatea de Litere a Universității „Regele Ferdinand I”, de către Consiliul Dirigent, în ședința din 27.08.1919, acesta începând să funcționeze din anul 1920, după planul prezentat de Sextil Pușcariu, care, de altfel, a fost primul său director. Sub denumirea de Institut de Lingvistică, în anul 1949, a fost încadrat ca unitate a Academiei Române. În anul 1974 revine, cu aceeași

denumire, la Ministerul Educației și Învățământului, funcționând în cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Filologie, până în anul 1990, când Institutul și-a recăpătat autonomia și sfera de preocupări ca unitate de cercetare a Academiei Române.

Sextil Pușcariu și colaboratorii săi au înzestrat cultura românească cu câteva dintre operele sale capitale, create în contextul deșteptării interesului obștesc pentru studiul și cultivarea limbii române, pregătirea de specialiști în filologie și pentru publicarea de monografii, dicționare speciale, biografii etc. Prioritară, pentru început, era alcătuirea *Dicționarului limbii române* (Dicționarul Academiei) la care Sextil Pușcariu a fost implicat de către Academia Română încă din anul 1906. La realizarea acestui dicționar au contribuit aproape toți membrii activi ai Muzeului Limbii Române. Acest dicționar, prin munca a zeci de cercetători, își vede, astfel, împlinirea. Elaborarea *Atlasului Lingvistic Român* a constituit un al doilea obiectiv major al Institutului. Inițiat, gândit și condus de Sextil Pușcariu, atlasul a fost realizat de Sever Pop și Emil Petrovici și a adus contribuții importante la progresul geografiei lingvistice internaționale. Al treilea obiectiv important l-a constituit editarea revistei *Dacoromania*, revistă pe care Acad. Iorgu Iordan o aprecia drept „cel mai bun periodic de specialitate al epocii”.

Principalele direcții de cercetare-lexicografice și dialectologice ale limbii române, inaugurate de Sextil Pușcariu, au fost continuate în perioada postbelică. Astfel, în colaborare cu Institutul de Lingvistică din București, a fost elaborat *Dicționarul limbii române literare* (4 volume). Din anul 1959, este reluat *Dicționarul limbii române-Dicționarul Academiei* (literele O,R,T,Ț,U și o parte din L). Colectivul Institutului a elaborat, în anul 1964, *Dicționarul român-maghiar* (66000 de articole lexicografice), pentru ca, apoi, în 2010-2011, să fie finalizat *Dicționarul maghiar-român*.

Colectivele de dialectologie-geografie lingvistică, română și maghiară au publicat 7 volume din *Atlasul lingvistic II, Serie nouă*, 14 volume din *Atlasul lingvistic român pe regiuni* (Maramureș, Banat, Transilvania și Crișana), *Materiale și cercetări dialectale* (2 volume) și au contribuit la realizarea a două proiecte internaționale: *Atlasul limbilor Europene* și *Atlasul lingvistic romanic*.

Colectivele institutului au realizat cercetări de onomastică prin anchete directe de antroponimie și toponimie în diferite zone, demarând lucrările la *Tezaurul toponimic al României, Transilvania*. Colectivele institutului clujean sunt angrenate în proiectul „*Corpusul însemnărilor manuscrise româ-*

nești”. Au participat, de asemenea, la editarea *Bibliiei de la Blaj* precum și a *Bibliiei lui Petru Pavel Aron*.

Istoria literară s-a adăugat, ca principal obiect de cercetare, celei lingvistice, încă din anii postbelici. Dintre realizările de seamă, menționăm bibliografia analitică *Români în perioadele germane din Transilvania, De la N. Filimon la G. Călinescu, Studii de sociologie a romanului românesc, Dicționarul cronologic al romanului românesc, de la origini până la 1989*, reluat, apoi, până în anul 2000, *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România, de la origini până la 1989*. Colectivul de istorie literară a colaborat la cele 7 volume din marele *Dicționar general al literaturii române*, lucrare inițiată și coordonată de Acad. Eugen Simion.

Institutul monitorizează revista de specialitate „Cercetări de lingvistică”, revenită în 1994 la vechea denumire „Dacoromania”, precum și revista „Nyelves Irodalomtudomány Közlemények”-Studii și Cercetări de Lingvistică și Istorie Literară.

Cu denumirea *Arhiva de Folklor a Academiei Române*, Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române Cluj-Napoca” a fost înființat pe lângă Muzeul Limbii Române al Universității „Regale Ferdinand I” din Cluj, în sesiunea anuală a Academiei Române, din anul 1930, deci acum 85 de ani. Avea ca scop promovarea studiilor de etnografie și folclor și a instituționalizării lor, în spiritul înnoitor european. A ființat, cu acest statut, până la etatizarea Academiei Române, în anul 1949, când devine sector de cercetare în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară. Paralel cu vechea Arhivă, în anul 1949, este înființată la Cluj o Secție de Folclor, subordonată administrativ Institutului de Folclor din București. Prin unificarea celor două colective și atașarea unui grup de etnografi, de la Secția de Istoria Artei, se înființează, în anul 1964, o Secție de Etnografie și Folclor, în cadrul Filialei Cluj a Academiei Române, având ca director pe Prof. Ion Mușlea. În perioada 1971-1974, Secția de Etnografie și Folclor este înglobată în Centrul de Științe Sociale, de sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice, pentru ca, în anul 1974, să fie integrată în cadrul Universității „Babeș-Bolyai”. Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române” este reînființat în anul 1990, ca o structură de cercetare a culturii populare, subordonat Academiei Române.

De-a lungul anilor, Institutul a edificat o arhivă modernă de manuscrise, fonduri de înregistrări sonore, de fotografii etnografice sau de filme, însumând peste 750.000 documente. Institutul promovează programe de cercetări etnologice și folcloristice de teren, de interes național, publicând seria de volume „*Monografiile Arhivei de Folclor, Cercetări etnologice zonale*”, ajunsă acum la al 23-

lea volum. De asemenea, participă la programele fundamentale ale Academiei Române și anume *Corpusul Folclorului Românesc și Tipologiile Folclorice Naționale* prin activități de cercetare înglobate în *Catalogul tematico-tipologic al materialelor folclorice românești, maghiare și săsești, Dicționarul tezaur al proverbelor românești maghiare și săsești, Corpusul tipologic al cimiliturilor, al credințelor, riturilor și ritualelor agrare, Repertoriul cântecelor, orațiilor și strigăturilor de nuntă, Corpusul cântecelor de militărie, Date asupra colindatului și colindelor* etc.

Rezultatele activităților de cercetare ale personalului institutului sunt apreciate pe plan național, precum și peste hotare, dovedind că acesta își îndeplinește cu prisosință rolul asumat.

Împreună cu cercetătorii de la Muzeul Etnografic al Transilvaniei și cu cadrele didactice de specialitate de la Universitatea „Babeș-Bolyai”, cercetătorii Institutului clujean au edificat, de-a lungul vremii, o adevărată școală științifică în etnologia românească, grupată în jurul celor două publicații proprii: *Anuarul Arhivei de Folclor și Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*.

Institutul de Istorie, în prezent Institutul de Istorie „George Barițiu”, s-a înființat la data de 1 februarie 1920, înregistrând, pe parcursul celor 95 ani de existență, mai multe etape de evoluție, având diferite subordonări și denumiri. Pentru început, a funcționat sub numele de Institutul de Istorie a Românilor (1920-1921), apoi Institutul de Istorie Națională (1921-1940), revenind la prima denumire în perioada 1943-1949, de Istorie a Românilor, de Istorie (1949-1971), de Istorie și Arheologie (1971-1990), de Istorie (1990-2002), primind în 2002, denumirea actuală de „Institutul de Istorie „George Barițiu”. Între anii 1920-1927, a funcționat în cadrul Universității „Daciei Superioare” și apoi „Regele Ferdinand I” (1927-1947). În anii 1943-1944, este subordonat Ministerului Culturii. Rămâne în coordonarea Universității „Victor Babeș”, în perioada 1948-1949. Odată cu crearea Filialei din Cluj a Academiei Române, Institutul trece în subordinea acesteia (1949-1975), apoi, administrativ, în aceea a Universității „Babeș-Bolyai” (1975-1990) și, totodată, sub aspect științific la Academia de Științe Sociale și Politice. După 1990, revine ca unitate de cercetare a Academiei Române. Institutul de Istorie „George Barițiu”, cu toată istoria zbuciumată, se relevă a fi cel mai vechi Institut din domeniul științelor istorice din România.

În cei 95 de ani de existență, colectivul Institutului s-a remarcat prin realizări de prestigiu. Acestea nu pot fi separate de marile personalități științifice, care și-au desfășurat activitatea în cadrul

Institutului, printre care Academicienii Ioan Lupaș, Alexandru Lapedatu, Silviu Dragomir, Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu sau Camil Mureșan. Temele de cercetare ale Institutului de Istorie sunt axate, în particular, pe istoria Transilvaniei, a Țărilor Române în general, legăturile românilor cu popoarele din centrul Europei, în secolele 11-19, istoria României întregite (1918-1940), a evoluției societății românești la mijlocul secolului al XX^{lea} și cea de-a doua jumătate a lui.

În urma Hotărârii de Guvern din anul 2002, Institutului de Istorie i s-a alăturat Institutul de Cercetări Socio-Umane din Cluj-Napoca al Academiei Române, devenit Departament al Institutului de Istorie. Mutarea în noua clădire a Academiei Române, în anul 2010, a contribuit semnificativ la intensificarea cercetărilor și realizarea unor obiective științifice importante, prin îmbunătățirea condițiilor de muncă și o dotare cu aparatură științifică adecvată.

O atenție deosebită a fost acordată editării de izvoare istorice medievale: *Documenta Romaniae Historica, sec. 11-14* (11 volume), *Conscripția fiscală a Transilvaniei* (2 volume), *Izvoarele Răscoalei lui Horea* (15 volume), *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania* (8 volume), *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1948-1918* (5 volume). Notabilă a fost participarea cercetătorilor din Institut la elaborarea sintezelor istorice de interes național, apărute sub egida Academiei Române, și anume *Istoria României* (4 volume), *Istoria Românilor*, sau a altor volume de mare interes istoric, bine primite de critica de specialitate din țară și străinătate.

Au fost întreprinse cercetări importante în domeniul științelor sociale (filozofie, psihologie-pedagogie, științe juridice și economice). Printre proiectele de cercetare cu implicații majore, menționăm *Direcții și concepte ale modernității în filozofie și sociologie, Evoluția gândirii filozofice și sociologice din Transilvania, Transformări identitare și aptitudini privind schimbarea în spațiul rural transilvănean, Ambivalențe ale proceselor socio-culturale din "a doua modernitate" românească, Istoria sociologiei românești interbelice sau tematici legate de psihologia muncii și de psihologie pedagogică*.

Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”, în cele două serii ale sale *Historia* și *Humanistica*, publică studii consistente din domeniul istoriei și al științelor socio-umane, urmărite cu mult interes de specialiști din țară și străinătate.

Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române, înființat la data de 3 martie

1990, este continuatorul și moștenitorul științific al tradițiilor și tematicii de cercetare promovate, încă din anul 1920, de Institutul de Istorie Națională, Institutul de Studii Clasice sau Seminarul de Istoria Artei. La 1 mai 1949, institutele de cercetare clujene, printre care cele menționate mai sus, din perioada postbelică, au fost reorganizate, fiind incluse în nou-înființatul Institut de Istorie și Arheologie, incluzând un sector de istorie veche și arheologie și respectiv un sector de istoria artei. Catedra de Istoria Artei a Universității Clujene, în perioada 1947-1949, a fost condusă de Acad. Virgil Vătășianu, care, din toamna anului 1955, coordona, totodată, și grupul de cercetători de la Sectorul istoria artei, din cadrul Institutului de Istorie și Arheologie. În anul 1959, apărea lucrarea Acad. V. Vătășianu *Istoria artei feudale în Țările Române*, lucrare care marchează începutul unei noi epoci în studiul și cercetarea artei vechi din spațiul românesc. Prof. V. Vătășianu a creat o școală de istoria artei, de nivel european, bazată pe metode științifice de investigație. Prin tratarea conexă a realităților medievale de la noi cu cele europene, s-au analizat și făcut cunoscute comorile de artă, fenomenul artistic românesc în lumea culturală și științifică europeană și nu numai. O cale de diseminare a cercetărilor o constituie revista *Ars Transilvaniae*, periodic care publică valoroase lucrări de istoria artei medievale.

Așa cum am menționat, încă din epoca interbelică, dar mai ales în a doua jumătate a secolului al XX^{lea}, la Cluj a acționat și acționează o valoroasă Școală de arheologie, de istorie antică, care s-a bucurat de o largă recunoaștere în lumea științifică din țară, precum și pe plan internațional. Printre personalitățile care au dus faima acestei Școli menționăm pe Vasile Bogrea, Constantin Daicoviciu, Dumitru Protase, Ioan Glodariu, Mihai Bărbulescu etc. Membrii institutului au desfășurat ample săpături arheologice în numeroase situri precum cetățile dacice din Munții Orăștiei, Sarmizegetusa, Potaissa, Porolissium, Bologa, Bucium, Ilișiu, Slimnic, Teleac, Gherla, Cășei, Dăbâca, Biharia, Feleac, Cluj-Napoca. Cercetările arheologice desfășurate sub auspiciile Institutului au fost și se constituie drept contribuții științifice esențiale la elucidarea unor aspecte ale istoriei antice sau medievale, de un major interes pentru cultura națională și europeană.

Publicarea rezultatelor studiilor, editarea unei reviste proprii electronice, a condus la creșterea vizibilității rezultatelor științifice, precum și la acțiuni importante de colaborare, implicând tehnici moderne de investigație.

Centrul de Studii Transilvane a fost înființat la Cluj-Napoca în anul 1991, pentru început cu statutul de filială a Fundației Culturale Române din

București, apoi ca filială a Institutului Cultural Român. Din anul 2007, Centrul de Studii Transilvane a fost integrat ca unitate de cercetare în cadrul Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române. Instituția clujeană are însă o istorie mult mai îndelungată, revendicându-și rădăcinile din Centrul de Studii și Cercetări privitoare la Transilvania, care a funcționat în cadrul Universității Cluj-Sibiu, în perioada 1942-1948, și ca tematică, în Institutul de Istorie, deja menționat.

Centrul și-a orientat activitatea în două direcții principale: una de cercetare științifică pe tărâm istoric, demografic, filologic, istorico-literar, artistic etc. și alta de valorificare a rezultatelor cercetărilor din aceste domenii, prin publicații în periodice proprii sau cărți.

Activitatea de cercetare a membrilor Centrului este orientată spre teme importante, printre care descifrarea trecutului și prezentului Transilvaniei, trecutul istoric, demografia istorică, familie și societate, biserică și națiune, instaurarea regimurilor comuniste în Europa, profilul cultural-artistic al spațiului transilvan.

Vechea publicație periodică a Centrului, *Revue de Transylvanie*, editată în perioada 1941-1946, a reapărut din 1991, și este publicată din 1992 sub numele de *Transylvanian Review*. Având lucrări care reflectă cercetări istorice, din domeniul creației culturale, noua serie se relevă ca una din cele mai prestigioase reviste din domeniu, integrată profund în literatura științifică internațională. O realizare de seamă a Centrului de Studii Transilvane este sinteza în 3 volume a *Istoriei Transilvaniei*, apărută atât în limba română precum și în engleză.

Pe parcursul celor 24 de ani de existență, activitatea editorială a Centrului s-a concretizat prin sute de cărți publicate, îndeosebi ale specialiștilor români, inclusiv din cadrul Centrului, precum și traduceri ale unor lucrări semnate de autori străini, lucrări referitoare la spațiul balcanic sau al Europei Central-Răsăritene.

Centrul de Studii Transilvane organizează manifestări științifice naționale și cu participare internațională, acestea constituind un cadru propice pentru schimburi de informații științifice, promovarea rezultatelor obținute de istoriografia autohtonă, sau antamarea unor cercetări comune de mare interes științific. În acest context, menționăm școlile de vară, cu periodicitate anuală „Provocările istoriei ca știință și disciplină de învățământ la începutul mileniului III”, dedicate profesorilor români de istorie, limbă sau civilizație românească din comunitățile de români trăitoare în afara granițelor țării, în particular, din statele din jurul României.

Toate aceste rezultate oglindesc dăruirea colectivului în finalizarea unui complex de acțiuni cu caracter științific, contribuții importante științifice într-un context european.

Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din Târgu Mureș a luat ființă în anul 1957, inițial ca secție a Bazei de Cercetări Științifice a Academiei Române.

Pe parcurs, profilul instituției s-a redimensionat, în anul 1967 devenind „Centru de Istorie, Filologie și Istoria Artei”, denumire schimbată în 1970 în „Centrul de Științe Sociale”, fiind trecut în subordinea Academiei de Științe Sociale și Politice. În anul 1990, a revenit în cadrul Academiei Române, cu denumirea de „Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”.

În cei aproape 60 de ani de activitate, cercetătorii instituției au abordat aspecte majore ale istoriei Transilvaniei. Specialiștii din istoria veche au studiat, cu prioritate, structura așezărilor neo și eneolitice din arealul mureșan și aspecte de etnogenază ale poporului român. Cercetările privind istoria Evului Mediu au vizat economia agrară, mineritul și respectiv „peregrinația academică” a studenților din Transilvania la universitățile din Vest. Istoria modernă și contemporană a fost cercetată prin prisma marilor personalități: Avram Iancu, Iosif Hodoș, Alexandru Papiu Ilarian, Andrei Șaguna, Pavel Vasici, Teodor V. Păcățianu, Emanuil Gojdu etc. S-au obținut rezultate remarcabile în investigarea formării intelectualității transilvănene prin reconstruirea geografiei universitare din Europa Centrală și de Vest.

Importante studii au fost dedicate istoriei minorităților naționale, maghiari, germani, evrei, țigani.

Colectivul de filologie a participat la elaborarea *Dicționarului general al literaturii române* și a studiat istoria exilului literar, istoria culturii, imagologie etc.

În total, în cei aproape 60 de ani de activitate, membrii Institutului au publicat 137 de volume. Printre temele actuale de cercetare menționăm: *Intelectualii și societatea meritocratică; Universități, intelectuali și cultură în Transilvania secolului al XIX-lea; Ofițeri din Transilvania în armata Imperiului; Intelectualii: Ideologie și destin politic; Intelectualii și construcția națiunii etc.*

Rezultatele științifice obținute de colectiv au contribuit substanțial la consolidarea poziției colectivului de cercetare în contextul integrării istoriei și culturii noastre în spațiul european și nu numai.

Institutul de Calcul „Tiberiu Popoviciu” a luat ființă în anul 1951, ca Secție de Matematică a Filialei

Cluj a Academiei Române, fiind transformat, apoi, în anul 1957, în Institut de Calcul, drept rezultat al realizărilor științifice ale colectivului aflat sub conducerea Acad. Tiberiu Popoviciu.

Pe lângă cercetările fundamentale de analiză numerică și teoria aproximării, au fost proiectate și construite, în primii zece ani, mai multe calculatoare performante pentru acea vreme, unul din ele fiind primul din țară cu tranzistori. Prin înființarea, în anul 1968, a Institutului de Tehnică de Calcul (ITC), a fost transferat aici colectivul axat pe această tematică.

Colectivul Institutului de Calcul s-a afirmat în perioada următoare prin rezultatele științifice obținute. În anul 1956, la sărbătorirea a 50 de ani de la nașterea lui Tiberiu Popoviciu, Acad. Miron Nicolescu a afirmat că „prin acest Institut, el a pus bazele analizei numerice în țară”.

Ca urmare a decretului emis în anul 1975 de conducerea de atunci a țării privind institutele de matematică din București, Cluj și Iași ale Academiei, Institutul este desființat, din 48 angajați rămânând doar 6, care au format un colectiv în cadrul Facultății de Matematică a Universității „Babeș-Bolyai”.

Începând cu anul 1990, colectivul menționat a revenit la Academia Română, pe această cale reînființându-se Institutul de Calcul, institut care s-a dezvoltat în perioada imediat următoare ca număr de cercetători, afirmându-se, totodată, prin rezultatele științifice.

Colectivul Institutului s-a racordat prin tematică la tendințele moderne, încadrându-se temeinic prin rezultate în spațiul internațional al cercetării. Astfel, rezultatele cercetărilor au fost publicate în reviste științifice cu factor de impact ridicat, fiind frecvent citate în literatura internațională. Au fost publicate cărți în edituri de prestigiu din străinătate. Toate aceste fapte oglindesc pasiunea pentru muncă și, buna pregătire a colectivului.

Observatorul Astronomic Cluj s-a constituit, pentru început, ca o instituție de cercetare și învățământ a Universității Clujene. Realizat și dotat, între anii 1920-1934, și-a început activitatea de cercetare în anul 1933, în strânsă colaborare cu Observatorul Astronomic din Paris, elaborând „Catalogul hărți fotografice ale cerului”. În anul 1941, Observatorul Astronomic se mută, împreună cu Facultatea de Științe, la Timișoara, revenind la Cluj în anul 1945. Observatorul Astronomic devine o unitate de cercetare a Academiei Române în anul 1951, peste alți 10 ani devenind componentă a Universității clujene. Unitatea este încadrată în anul 1977 în Institutul Central de Fizică. Odată cu reorganizarea unităților Academiei Române, în anul

1990, revine în sânul acestei instituții. Un moment important din viața colectivului de cercetare l-a constituit mutarea acestuia în Zona Făget, la o altitudine de 750 m, fapt impus de dezvoltarea orașului. Cu această dată, începe o perioadă de continuitate, stabilitate și dinamism, caracterizată atât prin dezvoltarea bazei materiale, precum și a performanțelor științifice.

Printre rezultatele științifice obținute, menționăm studii fotometrice cu o înaltă precizie și rezoluție temporală sau modelarea fenomenelor astrofizice și a celor din mecanica cerească. Finalizarea acestor cercetări, prin publicarea în reviste de specialitate de înaltă ținută, a condus la aprecieri deosebite ale specialiștilor în domeniu, așa cum rezultă clar din modul de citare ale acestora în literatura de specialitate internațională.

Institutul de Speologie „Emil Racoviță” a fost înființat la data de 26 martie 1920, director pe viață al acestuia fiind numit savantul Emil Racoviță. Pentru început, Institutul a funcționat în cadrul Universității din Cluj. Din punct de vedere administrativ, apartenența Institutului suferă de-a lungul anilor multe modificări. Astfel, în anul 1950, sub auspiciile Comitetului Geologic se înființează un colectiv de speologi, la Cluj, iar altul la București. La data de 21 iunie 1956, se reînființează, sub auspiciile Ministerului Învățământului, Institutul de Speologie cu sediul la București, vechiul institut din Cluj, devenind o filială a acestuia. În anul 1960, Institutul de speologie trece sub auspiciile Academiei Române, pentru ca, apoi, în 1974, să fie integrat ca laborator în structura Institutului de Biologie. Din anul 1990, Institutul de Speologie se află sub egida Academiei Române. Structura de la Cluj-Napoca se constituie ca un Departament al Institutului de Speologie din București.

Colectivul Departamentului din Cluj-Napoca al Institutului de Speologie, pornind de la programul biospeologic inițiat de Emil Racoviță, a diversificat mult tematica, în prezent acesta fiind angrenat în studii din domeniul speologiei fizice, paleontologiei. Direcțiile principale de activitate prezente sunt: studii taxonomice, filogenetice, biogeografice și ecologice ale mediilor subterane, studii cristalografice și mineralogie, geochimia apelor carstice, studierea faunei fosile de mamifere, studiul complexității și distribuției sistemelor carstice, protecția mediului carstic etc.

Rezultatele științifice obținute și publicate în reviste de specialitate internaționale se bucură de o bună apreciere a cercetătorilor din domeniu, fiind citate frecvent în literatura de specialitate. Colectivul a contribuit esențial la înființarea Muzeului de Speologie, primul din România, aflat sub egida

Primăriei Cluj-Napoca.

Colectivul de Geografie al Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, parte componentă a Institutului de Geografie al Academiei Române, ființează de la 1 octombrie 1947, bazele acestuia fiind puse de Prof. Tiberiu Morariu, mc al Academiei Române.

În cele aproape șapte decenii de existență, colectivul de cercetare a întreprins studii valoroase în domeniul geografiei fizice și umane sau regionale în spațiul transilvan, îndeosebi asupra Depresiunii colinare a Transilvaniei, dar și a Munților Apuseni, Carpaților Orientali sau Munții Banatului. Domeniile de cercetare abordate s-au diversificat, de la fenomenele specifice geografiei fizice (geomorfologice, hidrologice), pentru început, ajungându-se, ulterior la analize complexe asupra populației și așezărilor, etnografiei, turismului, economiei teritoriului, organizarea spațiului geografic etc.

Printre studiile elaborate menționăm pe cele referitoare la *Subcarpații Transilvăneni dintre Mureș și Olt*, *Hidrografia Podișului Târnavelor*, *Turismul din Carpații Orientali*, *Păstoritul în Grupa de Nord a Carpaților Orientali*, *Munții Harghita*, *Implementarea G.I.S. în modelarea viiturilor de versant* etc. De asemenea, cercetătorii din colectivul de geografie au contribuit semnificativ la tratatul de *Geografie a României* a colecției *Județele României*, a altor studii de referință. S-au elaborat lucrări de anvergură, privind *Crizele modernității târzii*; *Globalizare, cultură, geopolitică*; *Religia în era globalizării*.

Activitatea de cercetare a colectivului s-a împletit strâns cu tematicile Institutului de Geografie, București, precum și cu cele ale Facultății de Geografie a Universității „Babeș-Bolyai”. Menționăm colaborarea cu institute similare din Ungaria, Germania, Republica Moldova și Austria. Și, desigur, cercetările desfășurate se bucură de bune aprecieri din partea specialiștilor din domeniu.

Strâns împletite cu cercetările efectuate în cadrul Institutelor Academiei Române - Filiala Cluj sunt activitățile de documentare și cercetare realizate în comun cu **Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române**. La aniversarea a 65 de ani de la înființarea ei, Biblioteca Academiei Române se relevă ca o importantă instituție cultural-științifică ce adăpostește fonduri istorice de carte, tipărită sau manuscrisă, cele mai vechi piese depășind vârsta de 600 de ani, adevărate comori (aproape jumătate de milion de unități). Această densitate de informație veche a definit, pe parcurs, profilul de bază al instituției, ca structură de interfață între informare și cercetare, între cerințele de lectură ale cititorilor și dorința acestora de cunoaștere, prevalent a celor din domeniul științelor umaniste. Inserțiunea aspectului științific în activitatea colectivului bibliotecii s-a

materializat în zeci de titluri de publicații, cataloage bibliografice ale unor fonduri de carte, la valorificarea, în regim de cercetare, a unor manuscrise inedite. Astfel, s-a realizat ediția Bibliei lui Petru Pavel Aron, ediții ale operelor Școlii Ardelene etc. Multe valori unicate din bibliotecă sunt în stadiu de cercetare în vederea valorificării editoriale, integrale sau parțiale, cum sunt manuscrisele orientale, codicii latini medievali, însemnările despre cărțile românești vechi etc. Colectivul bibliotecii este implicat în realizarea catalogului electronic al manuscriselor și cărților. Folosind echipamente recent achiziționate se scanează manuscrise și cărți vechi, în vederea introducerii pe site-ul bibliotecii. De menționat, totodată, buna activitate desfășurată de bibliotecile aflate în cadrul Academiei Române, Filiala Cluj, de la Blaj, Năsăud și Târgu Mureș.

S-au organizat, de asemenea, expoziții de carte veche cu tematici variate precum biblică (sec.15-17), medicină (sec.15-18) astronomie (sec.15-18), carte veche românească sau maghiară etc.

Nu putem să nu menționăm, totodată, contribuția membrilor Academiei Române din Filiala Cluj-Napoca la evoluția științei și culturii din țara noastră. Plecând de la bazele de date internaționale, în ultimii 20 de ani, cei 24 de membri ai Academiei Române au publicat un număr de 1750 lucrări, în reviste de largă circulație internațională, cu factor de impact ridicat. Aceste lucrări au fost citate și menționate în jur de 20000 de ori în literatura științifică internațională. Analizând datele obținute prin rețeaua de biblioteci World Cat, menționăm prezența a 8500 cărți publicate de membrii Academiei Române din această Filială, în biblioteci din întreaga lume. Limitându-ne,

doar la aceste date științifice, putem vorbi despre o activitate științifică remarcabilă, cu rezultate valoroase la dezvoltarea științei și culturii și, totodată, bine apreciate de specialiștii din domeniu pe plan internațional.

Chiar și o scurtă înșiruire a istoricului și realizărilor științifice obținute de către institutele, centrele sau departamentele componente ale Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, precum și a membrilor săi din această Filială, pune pregnant în relief contribuția valoroasă la îmbunătățirea tezaurului cultural și științific național, precum și universal. Și așa cum am menționat, acestea sunt bine receptate de către cercetători din domeniu, care le apreciază, le menționează în lucrările lor și le folosesc de multe ori, constituind puncte de plecare în antamarea unor noi direcții de cercetare.

La acest ceas aniversar, ne exprimăm convingerea că specialiștii din unitățile Filialei Cluj a Academiei Române vor contribui și pe mai departe la crearea de valori, în contextul integrării științei și culturii românești, în arealul european și internațional. Colaborările rodnice cu secțiunile de specialitate ale Academiei Române, cu unitățile de învățământ, în particular, cu Universitatea „Babeș-Bolyai”, din care multe institute s-au desprins de-a lungul anilor, sunt o cheazășie pentru viitoarele realizări. Și să nu uităm de autoritățile locale, în crearea unor condiții de muncă, care asigură derularea în bune condiții a temelor de cercetare și, ca atare, performanțele științifice ale instituțiilor.

Autor corespondent: burzo@phys.ubbcluj.ro